

משרד הפנים
מחוז יריקון ועדה מתוזמת
10-12-2008
נתקבל
נצרת עילית

משרד הפנים מחוז הצפון
ג/129867 בנין והכנייה ושכניה 1965
אישור תכנית מס' 1296617
הועדה המחוזית לתכנון ובניה וחליטה
ביום 29.5.07 למעך את התכנית
תל אביב
סמכ"ל לתכנון
יו"ר הועדה המחוזית

נספח נופי לתכנית יער אחיהוד

תיאור גיאוגרפי של האיזור

יער אחיהוד נמצא בתפר שבין הגליל התחתון המערבי והגליל העליון המערבי, בין עכו לכרמיאל והוא משמש כ"ריאות ירוקות" עבור תושבי עכו, מפרץ חיפה, כרמיאל והישובים הכפריים באזור. היער משתרע על פני כ- 11,000 דונם. חלקיו הצפוניים של היער כוללים שלוחה טופוגרפית ארוכה היוצאת מהר גמל ושטחים נוספים סביבה. תצפיות נוף מרשימות נפרשות למטייל בחלקים אלו, לעבר מפרץ חיפה, הכרמל, גוש שגב ועמק עכו.

לבקעת נחל חלוון, אזור
הודעה על אישור תכנית מס' 1296617
פרטמח בלקוט המ' סטגים מס' 5866
מיום 18.11.08

חלקיו הדרומיים כוללים את שטחי הגבעות שבין כביש עכו-כרמיאל שהוא למעשה שלוחה נמוכה המשתפלת מרכסי הגליל התחתון מערבה.

היער שבחלק הצפוני, ניטע בשנים הראשונות לקום המדינה, מרביתו במינים אורן ירושלים וזבדוש מצוי. בעקבות פגיעת מזיק באורנים בתחילת שנות ה-90 חודשו כ- 2,500 דונם יער וכיום שולט ביער אורן ברוטיה לצד מינים רחבי עלים רבים (אלונים, אלות, כליל החורש, לבנה, קטלב, ועוד). בחלקו המזרחי של היער חורש אלונים טבעי מפותח, שלא היה קיים בזמן נטיעת היער והתפתח בעקבות שמירת השטח על ידי יערי הקק"ל ובשל השבחת תנאי הגידול ביער האורנים. בשנים האחרונות הועתקו ליער למעלה מ- 1,000 עצי חורש שנעקרו עקב עבודות פיתוח בדרכי הביטחון בגבול הלבנון. בעקבות הצתת היער באזור הר גמל באירועי אוקטובר 2000 נשרפו כ- 600 דונם יער וחורש טבעי.

היער שבחלק הדרומי מאופיין בשילוב שבין צומח טבעי של בתה, יערות אורנים ושטחים חקלאיים קטנים של מטעים ואחרים; נופו הוא נוף פסיפס של שטחים פתוחים בעלי צורות שונות.

בחלקו המערבי של היער, המסלע העיקרי הוא הקומפלקס הקירטוני מתקופת הקמפן-פליאוקן והאיזור המזרחי הוא תצורת בעינה טורון בעלת הגיר הקשה.

מערך היישובים סביב יער אחיהוד כולל את היישובים ג'דידה-מכר בצפון-מערב, טל-אל בצפון, אחיהוד במערב וגילון במזרח. אזור בנוי נוסף דומיננטי בנוף הוא אזור התעשייה בר-לב שבמרכז שטחי היער, מדרום לכביש עכו-כרמיאל.

מערכת הדרכים בתחומי היער וגבולותיו כוללת מספר כבישים: כביש עכו-צפת (דרך מס' 85) אשר עובר בעמק צר שבין עמק זבולון לבקעת בית הכרם; כביש 70 מצומת יסיף שעל כביש עכו-צפת לכוון ג'דידה, כפר יאסיף וכפרים נוספים, כביש אשר חותך את יער אחיהוד במרכזו; כביש הגישה למכר, אשר עובר ממערב ליער, כביש 805 היורד מאזור משגב דרך בקעת נחל חלוון עד לצומת יבור.

בנוסף, לאורכו של היער, בחלק הצפוני על השלוחה היוצאת מהר גמל מערבה, מתפתלת דרך יער באורך של כ- 7 ק"מ. מהדרך תצפיות נוף לעבר מפרץ חיפה, הכרמל, גוש שגב ועמק עכו.

לאורך דרך היער ישנם מספר חניונים לרווחת הנופשים, שבילי הליכה המחברים אליה ומגדל תצפית המשקיף על עכו, בקעת בית הכרם, הגליל המערבי וחלקים מהגליל התחתון.

יער אחיהוד מצטרף לרצף גדול יחסית של שטחים פתוחים בעלי ערכיות גבוהה אשר כוללים, בנוסף לשטחי היער והחורש, שטחים חקלאיים לשימור ושמורות טבע.

אפיון יחידות הנוף

מרחב התכנון הוא אזור של שטח פתוח בעל טופוגרפיה מגוונת, הגובל במספר ישובים ונחלק ע"י אזור תעשייה גדול (בר-לב). בגבולות השטח חלקים מיוערים ביער נטע אדם, חלקים תשופים, שטחי חקלאות מעובדים ועוד. אפיון שטח התכנון באמצעות יחידות נוף, מאפשר ניתוח השטח, מתן ערכיות ליחידות הנוף ובהמשך קביעת גבולות ליער ומתן הנחיות לתכנון הפרטני בו.

יחידות הנוף שהוגדרו הן:

1. **שטח בנוי** - שטחי היישובים המצויים בשולי היער: גוש הכפרים הסמוכים גידדה-מכר, טל-אל, אחיהוד, יסעור וכן אזור התעשייה בר-לב ובית הקברות במערב ביער, מצפון לכביש 85.
2. **הר גמל** - הר המתנשא לגובה של 312 מ' מעל פני הים, מצפון-מערב לבקעת בית הכרם. להר צורה של דבשת גמל ומכאן שמו. על ההר גדל חורש ים תיכוני הכולל עצי ער-אציל וצמחים מטפסים, משולב ביער מחטני נטוע שניטע ברובו בשנות השבעים בעיקר במורדות המערביים והדרומיים של ההר. בין שתי פסגותיו טורי טרשים חדים ומחוררים המזדקרים מתוך החורש. בשתי פסגות ההר, תצפית נוף היקפית. בחלקו המערבי מצויים שרידים ארכיאולוגיים ומערות יונים.
3. **קניון שגור** - ערוץ נחל שגור המנקז את בקעת בית הכרם שהוא יובלו של נחל חלזון. בערוץ קירות המזדקפים עד לגובה של 15 מטרים, מפלים, גבים ובריכות בהם זורמים המים בחורף. מעל לקניון גדל חורש ים תיכוני צפוף, המהווה מקום קניון למינים שונים של ציפורים. ממזרח לקניון שטח של חורש טבעי מעורב ביער נטוע מחטני.
4. **מדרון דרומי** - מדרונו הדרומי של הרכס המרכזי ביער אחיהוד, רכס ארוך התוחם את בקעת בית הכרם מצפון-מערב ומכונה בערבית גיבל טאוויל (ההר הארוך). היער בחלק זה כולל בעיקר מחטניים, מעט חורש טבעי ומעט מטעי זיתים בחלקו המערבי. המדרון הדרומי תלול יחסית למדרון הצפוני והוא נצפה היטב מכביש עכו-כרמיאל לכל אורכו.

5. **מדרון צפוני** – מדרונו הצפוני של הרכס הארוך והמרכזי ביער אתיהוד. היער בחלק זה מורכב בעיקר ממחטניים לסוגיהם ובחלקים מסוימים גם חורש טבעי בצפיפות בינונית. השיפועים במדרון הצפוני מתונים יחסית לשיפועים במדרון הדרומי.
6. **גבעות טל אל** – אזור גבעי מצפון לרכס הארוך וממערב להר גמל, עם שיאים של בין 120 - 160 מ' מעל פני הים. מרבית שטחי הגבעות מיוער. בערוצים הצרים שסביב לגבעות "משובצים" שטחים מעובדים.
7. **גבעות נמוכות** – אזור גבעי מדרום לכביש 85, הנקטע ע"י הפיתוח של אזור התעשייה ברלב. שיאי הגבעות מגיעים ל-122 מ' מעל פני הים ב"גבעת אתיהוד" ויורדים כלפי בקעת נחל חלזון שמדרום להן וכלפי עמק זבולון שממערב. החלק שמצפון לאזור התעשייה בר-לב מאופיין ביער נטע אדם המשובץ בשטחים חקלאיים מעובדים. החלק הדרומי לאזור התעשייה מאופיין בצומח טבעי של בתה.
- אזור נוסף של גבעות נמוכות נמצא במערבו של היער, ממערב לצומת יסיף ולכביש הגישה לכפרים ג'דידה-מכר. אלו הן הגבעות הראשונות שעולות מעמק זבולון וגובהן מגיע לכ-80 מ' מעל פני הים. במזרחן, מתחברות הגבעות עם הרכס הארוך. אזור הגבעות מיוער ביער נטוע והן צמודות לכביש עכו-כרמיאל ונצפות ממנו היטב.
8. **עמק פנימי, מקביל לכביש 85** – עמק צר המקשר בין בקעת בית הכרם לעמק זבולון, בו עוברת הדרך הראשית באזור – כביש עכו-כרמיאל, מס' 85. העמק הצר משתרע משני צידי הכביש ובו שטחי חקלאות מעובדים וגבעות קטנות ונמוכות אשר בחלקן מיוערות ובחלקן מעובדות.
9. **עמקים פנימיים** – מספר עמקים פנימיים יוצרים הפרדות בין האזורים הגבעיים והתרריים שבאזור יער אתיהוד: במערב, עמק קטן וצר המפריד בין הכפרים ג'דידה-מכר והגבעות הנמוכות שסמוכות לכביש 85, ממנו יוצא נחל עכו. בצפון, עמק צר ביותר מצפון להר גמל. בעמקים הפנימיים הקטנים, שטחים חקלאיים מעובדים המאופיינים בחלקות קטנות ובגיזולים עונתיים.
10. **בקעת נחל חלזון** – בקעה חקלאית נרחבת בחלקו המערבי של נחל חלזון, אשר מנקז את בקעת סכנין, חלק מהרי יודפת, חלק ניכר מרכס הרי שגור ואת בקעת בית הכרם. הבקעה מאופיינת בגיזולים חקלאיים עונתיים והיא מתחברת לעמק זבולון.

הערכת האיכות הנופית של יחידות הנוף נעשתה על-פי התייחסות לנושאים הבאים:

מאפיינים גיאומורפולוגיים, תכונות טבעיות של מסלע וקרקע, צמחייה; טבעית או נטע אדם, בולטות, נצפות, רצף השטח הפתוח.

על פי הני"ל נקבעה הערכיות של יחידות הנוף:

- ◆ שטחים בהם ערכי טבע ונוף מיוחדים.
ערכיות גבוהה ביותר (א).
- ◆ שטחים פתוחים בעלי רצף גדול, מיוערים בנטע אדם או מהווים פסיפס של חקלאות ויער.
ערכיות גבוהה (ב).
- ◆ שטחים חקלאיים רציפים ליד יישובים ודרכים
ערכיות נופית בינונית (ג).
- ◆ שטחים מבונים ומופרים של יישובים, אזור תעשייה או בינוי אחר –
ערכיות נמוכה (ללא סימול).

הנחיות לתכנון

התכנית שהכנתה החלה בסוף שנות התשעים של המאה הקודמת, התבססה על תכניות המתאר שהיו תקפות באותה עת, תמ"א 31 ותמ"מ 2, אם כי גם התכניות שהחליפו אותן: תמ"א 35 ותמ"מ 9/2, המשיכו להגדיר את השטח כערכי:

תמ"א 31, הגדירה את שטח היער כ"שטח נוף כפרי / פתוח". גם בתשריט ההנחיות הסביבתיות הוגדר השטח כרגיש ע"י סיווגו כ"שטח משאבי טבע" וכ"שטח משאבי מים" (בחלקו). תמ"א 35 מגדירה את מרבית השטח כ"מרקם שמור משולב" ו"שטחי יער ויעור". חלק קטן מוגדר כ"מרקם כפרי". בתשריט ההנחיות הסביבתיות של תמ"א 35 מוגדר השטח כבעל "רגישות נופית סביבתית גבוהה" ובחלקו המזרחי גם כ"שטח לשימור משאבי מים".

תמ"מ 2, הגדירה את מרבית מרחב התכנון כ"יער", "שמורת טבע" ו"קרקע חקלאית". גם תמ"מ 9/2 שהחליפה אותה, מייעדת את השטח לסוגי יער ולשמורות טבע (באזור נחל שגור והר גמל).

מטרת התכנית: יצירת מכלול רציף של שטחים פתוחים וירוקים בין עכו לכרמיאל, שטחים שיהוו חיץ בין היישובים העירוניים והיישובים הכפריים הרבים באזור אשר גדלים ומתפתחים על חשבון השטחים הפתוחים. מטרת התכנית לתת תוקף סטטוטורי לשמירת השטח כפתוח ובתוך כך לתת גם מענה לצורכי הנופש בחיק הטבע של תושבי האזור הרבים.

כאמצעי להשגת המטרות הללו, ההנחיה התיכנונית היא יצירת רצף שטחים פתוחים שיכלול שטחים בעלי ערכיות מדורגת; החל משמורות טבע – בעלות הערכיות הגבוהה ביותר, דרך יערות לסוגיהם (טבעי ונטוע) ועד לשטחים חקלאיים המשובצים בשטחי היער. יישום ההנחיה בא לידי ביטוי בקביעת הגבולות המדויקים והשימושים העיקריים ליער.

שטח התכנית הוא שטח רציף, הכולל במרכזו את הרכס הארוך המקביל לכביש 85, חלקים מגבעות טלאל, אזור הר גמל, עמק הכביש עכו-כרמיאל (המקשר בין עמק זבולון לבקעת בית הכרם), הגבעות הנמוכות מדרום לכביש והמורדות המערביים של הר גילון. אזורים מסוימים אינם נכללים בתכנית ליער. הגבעות הנמוכות ליד ג'דידה-מכר אינן כלולות וזאת ע"פ החלטה של הועדה המחוזית. הגבעות הנמוכות מדרום לאזור התעשייה בר-לב אינן כלולות מסיבות של השארת שטחים להתרחבות אזור התעשייה. שטחי השמורות המוכרזות של נחל שגור ורר גמל, אף הן מתוחץ לתכנית, אך הן משלימות את רצף השטח הפתוח ואף מקבלות חיזוק בתכנית היער ע"י עיבוי והגדרת חלק מהשטחים הסמוכים אליהן כ"שמורת טבע".

הנחיות לתכנון על פי יחידות הנוף:

ביחידות הנוף להן נקבעה רמת רגישות א, שהן היחידות הפגיעות ביותר לפיתוח, מומלץ לשמור על ערכי הטבע והנוף הקיימים, לשמר ולטפח את הצומח הטבעי, לשמר ולתחזק את היער הנטוע במקומות בהם הוא קיים ללא הרחבת שטחי היער הנטוע. יתאפשר פיתוח מצומצם מאוד לתניונים פיקניק קטנים מהם ניתן יהיה לצאת לטיולים רגליים באזורים הרגישים, הר גמל ונחל שגור.

יחידות הנוף להן נקבעה רמת רגישות ב, הכוללים בתחום התכנית את היערות הנטועים והשטחים שבהם פסיפס של יערות ושטחים מעובדים, הם היערות המתאימים לפיתוח "נופש בתיק הטבע". האזור המומלץ יותר לפיתוח נב"ט הוא ההר הארוך בו יתאפשר ביתר קלות וללא קונפליקטים עם חקלאיים, פיתוח של דרכי רכב, תצפיות וחניונים.

יחידות הנוף להן נקבעה רמת רגישות ג, אינן כלולות בתכנית, אך מומלץ לשמרם כשטחים חקלאיים פתוחים, ללא בינוי.

עקרונות תכנון והנחיות לממשק ביערות הנטועים:

ליערות הנטועים תפקידים חשובים בשיקום מערכות אקולוגיות טבעיות וזאת על-ידי יצירת תנאים המעודדים את התחדשות הצומח הטבעי כגון יצירת מיקרו אקלים נוח להתבססות צמחים והגנה זמנית עליהם מפני רעיה.

אולם, יערות נטועים עלולים ליצור גם השפעות שליליות על המערכות האקולוגיות הטבעיות. לדוגמא, לדחוק מינים מקומיים ע"י מינים זרים, להקטין אוכלוסיות של מיקרו אורגניזמים חיוניים בקרקע, להגביר את הסיכון לשריפות.

להלן הנחיות לממשק היער הנטוע אשר יגביר את ההשפעות החיוביות האפשריות של יער נטוע, על המערכות הטבעיות ויקטין את ההשפעות השליליות עליהן:

- ◀ טיפולים מקומיים להכנת שטחי נטיעות.
- ◀ שימוש בקוטלי עשבים באופן מקומי.
- ◀ נטיעות רב מיניות.
- ◀ הרחבת השימוש בעצים רחבי עלים טבעיים בנטיעות.
- ◀ הגברת השימוש במקורות של זרעים מקומיים.
- ◀ הגברת השימוש בהתחדשות ובוריעה טבעית לחידוש היער.
- ◀ שימוש בצפיפויות נטיעה משתנות, כדי לגוון את מבנה היער.
- ◀ שמירתם וטיפוחם של עצי תת היער הטבעיים.
- ◀ השארת שטחים פתוחים ולא נטועים בתוך היער.
- ◀ זיהוי בתי גידול של מינים נדירים בתוך היער והתחשבות בהם.
- ◀ שימוש בעוצמות דילול משתנות במטרה לגוון את מבנה היער.
- ◀ שינוי מבנה היער מיער חד גילי ליער רב גילי.
- ◀ ריסוק ענפים ופסולת יער ומחזורם בנטיעות.

עליזה דפניקס-רוטמן
תכנון אזורי היער
יער ד.ד. משג' 2015
טל: 04-9909889

קרן קיימת לישראל
מרחב צפון-ג'ון
ת.ד. 45 קרית-חיים
מיקוד 26103